

**Ślusarczyk, M. / Kulma, W. / Wejna, H.
i in.**

**Rozwój szkolnictwa w okresie XX-lecia
Polski Ludowej w woj. warszawskim i
jego perspektywy na najbliższe lata**

Rocznik Mazowiecki 1, 318-347

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

M. ŚLUSARCZYK, W. KULMA, H. WEJNA, J. PĘKAŁA

ROZWÓJ SZKOLNICTWA W OKRESIE XX-LECIA POLSKI LUDOWEJ W WOJ. WARSZAWSKIM I JEGO PERSPEKTYWY NA NAJBLIŻSZE LATA

Szkolnictwo podstawowe

Zapewnienie możliwości ukończenia pełnej szkoły podstawowej ogółowi dzieci w mieście i na wsi stało się fundamentalną zasadą polityki oświatowej Polski Ludowej.

Podstawowym dokumentem określającym nowe kierunki rozwoju szkolnictwa w PRL był Manifest PKWN¹. Zakładał on natychmiastową odbudowę szkolnictwa po zniszczeniach wojennych, gwarantując zasadę bezpłatności i powszechności nauczania.

Kształtując zręby socjalistycznego systemu oświatowego, zniesiono w Polsce zasadę podziału szkoły podstawowej na 3 stopnie organizacyjne i wprowadzono zasadę klas jednorodnych.

Dalszym krokiem demokratyzacji oświaty w PRL były zarządzenia ministra oświaty wydane po uchwałach Zjazdu Łódzkiego w sprawie szkół zawodowych, wychowania przedszkolnego, szkół średnich. Szereg zarządzeń dotyczyło spraw „wyrównania strat i braków spowodowanych warunkami okupacyjnymi” oraz „złagodzenia skutków” wadliwego systemu przedwojennego².

Przed szkolnictwem podstawowym woj. warszawskiego bezpośrednio po okupacji stanęły niezmiernie trudne zadania zapewnienia szkołom: po pierwsze, odpowiedniej ilości izb lekcyjnych, po drugie, kadry nauczycielskiej.

W wyniku działań wojennych zniszczonych zostało około 62% izb lekcyjnych. Pomieszczenia szkolne оголоcone zostały ze sprzętu i pomocy

¹ Program oświatowy zawarty w „Manifeście lipcowym PKWN” pokrywał się z „Deklaracją ideową KC PPR” z 1 marca 1943 r.

² Zob. Wytoczne organizacji publicznej szkoły powszechnej w roku 1944/45 z dnia 12 września 1944 r.

naukowych. Brak było mieszkań dla nauczycieli. W roku szkolnym 1946/47 mieliśmy w szkołach podstawowych zaledwie 5176 izb lekcyjnych, a w roku szkolnym 1963/64 mieliśmy już 10 156 izb³.

Liczby te wymownie świadczą o olbrzymim wysiłku włożonym w zapewnienie szkołom podstawowym woj. warszawskiego odpowiedniej bazy materialnej. Obok wzrostu liczby izb lekcyjnych ustawicznie zmniejsza się liczba izb w lokalach wynajętych. W roku szkolnym 1957/58 mieliśmy 1 501 izb w lokalach wynajętych, a w roku szkolnym 1963/64 liczba ta spadła do 1 055⁴.

Nie mniejsze potrzeby istniały po okupacji w województwie w zakresie kadry nauczycielskiej.

W roku szkolnym 1946/47 pracowało w szkołach podstawowych zaledwie 6 494 nauczycieli⁵. Z braku nauczycieli wykwalifikowanych trzeba było zatrudnić niewykwalifikowanych, często bez żadnego przygotowania zawodowego. W latach 1945—1963 wykształcono i doksztalcono w województwie 14 233 nauczycieli i wychowawczyń przedszkoli⁶.

Polska robotników i chłopów stworzyła po raz pierwszy w naszych dziejach warunki do realizacji powszechności nauczania. Wieś polska w okresie przedwojennym była dotkliwie pokrzywdzona brakiem odpowiedniej ilości pełnych szkół 7-klasowych. Przeważały szkoły I-go i II-go stopnia z najwyższą klasą VI lub V. Zaledwie co piąta szkoła na wsi była szkołą III stopnia z najwyższą klasą VII. W tych warunkach większość dzieci robotniczych i chłopskich kończyła naukę na poziomie klasy IV lub VI. W 1938 r. do pełnych szkół 7-klasowych uczęszczało zaledwie 38% ogółu uczniów⁷. Obecnie do szkół 7-klasowych w woj. warszawskim uczęszcza 94,6% uczniów⁸.

Zaledwie 5% dzieci pobiera naukę w szkołach niepełnych, niżej zorganizowanych, mając jednak zapewniony dostęp do szkół zbiorczych w granicach 4 km, zgodnie z dekretem o obowiązku szkolnym z dnia 23 marca 1956 r.

Udostępnienie wszystkim dzieciom pełnej szkoły podstawowej, szczególnie na wsi, wymagało wydatnego zwiększenia ilości 7-klasowych szkół podstawowych w województwie. Rozwój szkolnictwa podstawowego oraz proces przemian w tym zakresie w XX-leciu Polski Ludowej ilustruje tabela na s. 320:

³ XX lat województwa warszawskiego 1944—1964. Warszawa 1964 s. 189.

⁴ Dane zaczerpnięte z materiałów statystycznych KOSW.

⁵ Tamże.

⁶ O kształceniu nauczycieli będzie jeszcze oddzielnie mowa.

⁷ XX lat województwa warszawskiego, s. 189.

⁸ Dane zaczerpnięte z mat. statyst. KOSW.

*Szkoły podstawowe według stopnia organizacyjnego
w latach 1937/38, 1945/46, 1963/64*

Wyszczególnienie	Lata szkolne		
	1937/38 ⁹	1945/46 ¹⁰	1963/64 ¹¹
Szkoły podstawowe ogółem	2 225 ¹²	1 925	2 225
W tym:			
o 1 nauczycielu	995 ¹³	682	312
o 2 nauczycielach	411 ¹⁴	480	221
szkoły 7-klasowe	408 ¹⁵	399	1 678

W roku szkolnym 1937/38 szkoły o 1 nauczycielu stanowiły aż 44,8⁰%, a o 2 nauczycielach 18,5⁰% ogółu szkół w województwie. Obecnie szkoły 7-klasowe stanowią 75⁰% ogólnej liczby szkół w porównaniu do 19⁰% w okresie przedwojennym.

Dokonane przeobrażenia gwarantują całkowitą powszechność 7-klasowej szkoły podstawowej.

Wyrazem troski państwa o powszechność nauczania jest przedłużenie obowiązku szkolnego do lat 16 dla tych dzieci, które nie zdołały ukończyć szkoły podstawowej w wieku lat 14¹⁶.

Stworzenie powiązanej sieci szkolnej na terenie województwa, gwarantującej możliwość ukończenia pełnej szkoły podstawowej — w sposób zasadniczy wpłynęło na realizację powszechności nauczania. W okresie międzywojennym nie uczęszczało do szkoły podstawowej w woj. warszawskim 12⁰% dzieci w wieku obowiązku szkolnego. W roku szkolnym 1963/64 nie uczęszczało do szkoły tylko 0,5⁰%. Są to w zasadzie dzieci nie spełniające obowiązku szkolnego z przyczyn uzasadnionych, jak choroba, kalectwo fizyczne, niedorozwój umysłowy. Z przyczyn nieuzasadnionych nie uczęszczało do szkół w województwie w roku szkolnym 1963/64 zaledwie 349 dzieci, co stanowi 0,08⁰% ogółu dzieci. Poprawa realizacji obowiązku szkolnego na terenie województwa wpłynęła korzy-

⁹ Województwo warszawskie w liczbach 1938—1958. Warszawa 1959 s. 149.

¹⁰ XX lat województwa warszawskiego, s. 189.

¹¹ Dane zaczerpnięte z mat. statyst. KOSW.

¹² Województwo warszawskie w liczbach.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ XX lat województwa warszawskiego.

¹⁶ Dziennik Urzędowy PRL 1956 nr 9 poz. 52 (Dekret o obowiązku szkolnym z dnia 23 marca 1956 r.).

37. Wizyta lekarzy w jednej ze szkół pow. przasnyskiego

stnie na sprawność kształcenia w szkołach podstawowych, co ilustruje poniższa tabela:

Procent uczniów kończących szkołę podstawową z rocznika 1943—1946

Wyszczególnienie	% uczniów kończących szkołę podstawową po 7, 8, 9 i 10 latach nauki łącznie			
	1943	1944	1945	1946
Polska ¹⁷	72,9	75,8	78,7	84,3
Woj. warszawskie ¹⁸	72,0	74,4	77,1	81,9

Problemem wymagającym rozwiązania pozostaje podniesienie sprawności naszych szkół po 7 latach nauki w szkole. Sprawność w skali krajowej dla rocznika 1949 wynosiła 60,8%, a w woj. warszawskim — 52,9%.

I na tym odcinku obserwujemy jednak ustawiczny, choć powolny postęp, bo dla rocznika 1950 sprawność w województwie wzrosła do 61,3%.

¹⁷ Dane zaczerpnięte z mat. Ministerstwa Oświaty.

¹⁸ Dane zaczerpnięte z mat. statyst. KOSW.

Poprawa wskaźnika sprawności kształcenia jest wynikiem przede wszystkim ustawicznego zmniejszania się drugoroczności. W roku szkolnym 1960/61 mieliśmy w szkołach podstawowych naszego województwa 11,1⁰/₀ drugorocznych, w roku 1962/63 — 8,4⁰/₀, a w roku 1963/64 doszliśmy już do 7,1⁰/₀¹⁹.

Stopniowe, aczkolwiek powolne zmniejszanie się drugoroczności i związana z tym poprawa sprawności kształcenia w szkołach naszego województwa w znacznym stopniu jest wynikiem wysiłków naszego państwa, zmierzającego do zapewnienia lepszych warunków pracy w szkołach drogą zmniejszania obciążania nauczycieli i izb lekcyjnych.

Osiągnięcia w tym kierunku ilustruje poniższa tabela:

Przeciętne obciążenie nauczycieli i izby lekcyjnej w latach
1937/38, 1963/64 w woj. warszawskim

Lata szkolne	Liczba uczniów			
	na 1 nauczyciela		na 1 izbę lekcyjną	
	miasto	wieś	miasto	wieś
1937/38 ²⁰	—	—	74	67
1946/47	41	52	63	52
1956/57	40	31	60	32
1961/62	38	32	66	36
1963/64 ²¹	37	31	63	35

W ostatnich latach szkolnych obserwujemy nieznaczny wzrost obciążenia izb lekcyjnych na wsi i w mieście, który jest wynikiem wyżu demograficznego. Najniekorzystniejszy pod tym względem był rok szkolny 1961/62, w którym obciążenie na jedną izbę wzrosło do 66 uczniów w mieście i 36 na wsi. Już w roku szkolnym 1963/64 następuje zmniejszenie obciążenia do 63 uczniów w mieście i 35 na wsi²². Proces ten będzie ulegał dalszej poprawie w następnych latach.

Zatwierdzona przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w dniu 3 lipca 1962 r. sieć szkół 8-letnich w woj. warszawskim jest olbrzymim krokiem naprzód w kierunku zapewnienia szkolnictwu korzystniejszych warunków rozwoju i lepszych wyników nauczania i wychowania. Sieć szkół 8-letnich opiera się w zasadzie na dotychczasowej sieci szkolnej, gwarantującej wszystkim dzieciom możliwość ukończenia pełnej szkoły podstawowej. Praca nad siecią szkół 8-letnich dała możliwość dokonania korekty dotychczasowej sieci szkolnej, nie zawsze odpowiadającej potrze-

¹⁹ Tamże.

²⁰ Województwo warszawskie w liczbach 1938—1958, s. 148.

²¹ Dane zaczerpnięte z mat. statyst. KOSW.

²² Tamże.

38. Występy Zespołu Liceum Pedagogicznego z Mogielnicy

bom terenu²³. Bezpośrednio po ustaniu działań wojennych spontanicznie powstawały nowe punkty szkolne w wyniku inicjatywy miejscowego społeczeństwa, często bez większego uzasadnienia. Brak budynków szkolnych powodował niejednokrotnie, że o lokalizacji szkoły decydowały nie obiektywne potrzeby terenu, lecz istniejące możliwości umiejscowienia szkoły w przydatnych do celów szkolnych budynkach, np. dwory, baraki itp. Korektura sieci szkolnej od strony istotnych potrzeb i zapewnienia powiązania szkół niepełnych ze szkołami zbiorczymi była jedną z fundamentalnych zasad przy opracowaniu sieci szkół 8-letnich.

Przy opracowywaniu sieci szkół 8-letnich²⁴ kierowano się zasadą zapewnienia wszystkim dzieciom możliwości ukończenia pełnej szkoły 8-letniej i likwidacji nadmiernego ich rozdrobnienia. W stosunku do roku szkolnego 1960/61, jako wyjściowego dla reformy szkolnictwa w woj.

²³ Typowym przykładem likwidacji nieprawidłowości sieciowych są szkoły: w Bądkowie, Gutkowie i Łopacinie pow. ciechanowskiego. W wyniku korekty sieci w tym rejonie powiatu na miejsce wyżej wymienionych trzech szkół powstała jedna szkoła w Bądkowie o 7 nauczycielach, gwarantująca właściwy poziom nauczania i wychowania.

²⁴ Uchwała nr XXVI/113 PWRN w Warszawie z dnia 3 lipca 1962 r. w sprawie sieci 8-letnich szkół podstawowych na terenie woj. warszawskiego.

warszawskim, liczba szkół w roku wprowadzenia szkoły 8-letniej zwiększy się o 28. W roku szkolnym 1960/61 było w województwie 2 195 szkół, w roku szkolnym 1966/67 będzie — 2 223 szkoły. Wzrost liczby szkół o 28 jest wynikiem likwidacji 31 punktów szkolnych i otwarcia 59 nowych.

Z liczby 59 nowych szkół otworzy się 31 szkół w miastach i 28 na wsiach. Nowe szkoły na wsiach powstaną przede wszystkim przez usamodzielnienie istniejących punktów filialnych lub otwieranie nowych punktów szkolnych na miejsca komasowanych dwu, a nawet trzech szkół.

W roku szkolnym 1966/67 nastąpi dalszy wzrost szkół pełnych 8-klasowych w stosunku do liczby istniejących pełnych 7-klasowych. Liczba pełnych 8-letnich szkół wzrośnie do 1 703, tzn. że szkoły pełne stanowią będą 76,6% ogółu szkół w województwie. Szkołami 8-letnimi objętych zostanie w roku szkolnym 1966/67 — 95,7% ogółu uczniów²⁵, wobec 94,2% w roku wyjściowym do reformy szkolnej 1961/62²⁶.

Olbrzymi postęp w rozwoju sieci pełnych szkół podstawowych ilustruje poniższa tabela:

Wzrost liczby szkół pełnych w woj. warszawskim²⁷

Wyszczególnienie	Lata szkolne				
	1937/38	1945/46	1960/61	1963/64	1966/67
Szkoły podstawowe ogółem	2 225	1 925	2 195	2 225	2 223
W tym:					
o 1 nauczycielu	995	682	273	312	294
o 2 nauczycielach	411	480	243	221	191
Szkoły 7-klasowe lub 8-klasowe w roku szkolnym 1966/67	408	399	1 662	1 678	1 803
% Szkół pełnych 7-klasowych w stosunku do ogólnej liczby szkół	18,3	20,7	75,8	75,3	76,6

Z wyżej wymienionej tabeli jasno wynika tendencja do wzrostu liczby szkół pełnych i zmniejszenia się liczby szkół o 1 i 2 nauczycielach.

Przy realizacji reformy szkolnej w woj. warszawskim największe trudności wystąpią na odcinku zabezpieczenia szkołom podstawowym odpowiedniej ilości izb lekcyjnych, mimo olbrzymiego wysiłku włożonego w okresie XX-lecia w budownictwo szkolne. Wielkie zaniedbania w zakresie bazy materialnej szkół z okresu międzywojennego i zniszczenia wojenne spowodowały szczególnie trudną sytuację lokalową szkół w woje-

²⁵ Dane zaczerpnięte z mat. statyst. KOSW.

²⁶ O szkolnictwie podstawowym dla dzieci anormalnych mowa będzie w punkcie — „Szkolnictwo specjalne”.

²⁷ Dane zaczerpnięte z mat. statyst. KOSW.

wództwie. Mimo troski Prezydium WRN o rytmiczną realizację planów budownictwa szkolnego, czego wyrazem jest między innymi uchwała z dnia 28 grudnia 1961 r., w roku szkolnym 1966/67 nie będziemy w stanie zapewnić szkołom podstawowym brakujących (1 386) izb lekcyjnych. W szczególnie trudnych warunkach znajdują się 103 szkoły o 5 nauczycielach pracujące w czterech izbach i 277 szkół o sześciu nauczycielach — w 5 izbach. W 339 szkołach o 7 i więcej nauczycielach zmianowość przekroczy 1,5, a w 65 szkołach nawet współczynnik 2. Żeby zapewnić tym szkołom przepisową zmianowość 1,5, trzeba dodatkowo 672 izby lekcyjne. Konieczność zapewnienia wyżej wymienionym szkołom odpowiedniej ilości izb lekcyjnych zmusi nas do ich wynajęcia.

Z zagadnieniem tym łączy się wyposażenie szkół podstawowych w pracownie przedmiotowe. I na tym odcinku mamy znaczne osiągnięcia, chociaż ciągle dalecy jesteśmy od rozwiązania tego problemu zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Oświaty. Postęp w wyposażeniu szkół podstawowych w pracownie przedmiotowe na przestrzeni lat 1960/61—1963/64 ilustruje poniższa tabela. Tabela ta uwidocznia wysiłek województwa w zaopatrzeniu szkół podstawowych w pracownie do zajęć praktyczno-technicznych.

*Wzrost liczby pracowni przedmiotowych w szkołach podstawowych w woj. warszawskim*²⁸

Rok szkolny	Fizyczne i fizyko-chemiczne	% w stosunku do szkół 7-klasowych	chemiczne	% w stosunku do szkół 7-klasowych	Zajęć praktyczno-technicznych	% w stosunku do szkół 7-klasowych
1960/61	175	8	33	1,5	155	7,1
1961/62	181	11	24	23	304	18
1962/63	273	16	22	1	489	28
1963/64	274	16,4	10	0,6	581	34,7

Do roku szkolnego 1966/67 nie zdołamy jednak zaopatrzyć wszystkich szkół 8-letnich w pracownie. Problem ten rozwiązywany będzie przez organizowanie klaso-pracowni.

Wprowadzenie szkoły 8-letniej w województwie wymaga zwiększenia kadry nauczycielskiej w roku szkolnym 1966/67 do liczby 17 857. W roku szkolnym 1963/64 pracowało w szkołach podstawowych 12 739 nauczycieli.

Jednym z warunków przeprowadzenia reformy szkolnej jest właściwe wyposażenie szkół w pomoce naukowe. Stan obecny, aczkolwiek ulega z roku na rok poprawie, daleki jest od wymagań stawianych w programie szkoły 8-letniej.

Zakładamy, że do 1970 r. wszystkie szkoły na terenie województwa

²⁸ Dane zaczerpnięte z mat. statyst. KOSW.

zostaną wyposażone w minimalny zestaw pomocy naukowych, ustalony przez Ministerstwo Oświaty²⁹, pracownie lub klaso-pracownie do zajęć praktyczno-technicznych, fizyko-chemicznych, odpowiednie działki szkolne i boiska sportowe.

Szkolnictwo średnie

Z roku na rok wydatnie wzrasta liczba absolwentów szkół podstawowych. Jest to wynikiem z jednej strony wzrastającej sprawności kształcenia w szkołach podstawowych, a z drugiej — skutkiem wyższego demograficznego, który od kilku lat obejmuje szkołę podstawową i średnią.

Wyższy demograficzny stworzył bardzo poważny problem dwudziestolecia PRL. Dzięki olbrzymiemu wysiłkowi państwa i społeczeństwa w zaspokojeniu potrzeb w zakresie dostarczenia nowych izb lekcyjnych drogą wzmoczonego budownictwa i wzrostu etatów nauczycielskich — krytyczny moment wyżowy został opanowany i nie dopuszczono do pogorszenia się wskaźników upowszechnienia szkoły podstawowej, a także szkoły średniej.

Dostępność kształcenia na poziomie szkoły średniej i jej wydatny rozwój pokazuje poniższa tabela:

*Absolwenci klas VII i ich dalsza nauka w latach
1956 i 1963 w woj. warszawskim³⁰*

Rok szkolny	Liczba absolwentów kl. VII	Liczba absolwentów kl. VII uczących się dalej	Z tego:		% absolwentów kl. VII uczących się dalej
			w liceach ogólnokształcących	w szkołach zawodowych ³¹	
1956	23 528	11 259	5 866	5 393	47,9
1963	44 198	31 303	8 399	22 094	70,8
Wzrost w %	188,1	277,0		410,0	

Prawie dwukrotny wzrost liczby absolwentów szkoły podstawowej w ciągu 8 lat, tj. od 1956 do 1963 r. — nie spowodował zmniejszenia możliwości korzystania ze szkoły średniej. Przeciwnie, odsetek absolwentów w szkole średniej zwiększył się prawie o 23%. Jest to wskaźnik duży, który został osiągnięty dzięki rozbudowie szkolnictwa licealnego ogólnokształcącego.

²⁹ Wymagania są zawarte w wydawnictwie: Minimalny zestaw pomocy szkolnych. Warszawa 1962.

³⁰ Dane zaczerpnięte z mat. statyst. KOSW.

³¹ We wszystkich szkołach zawodowych łącznie z SPR i szkołami innych resortów.

39. Budynek Studium Nauczycielskiego w Ciechanowie

W roku 1937/38 w woj. warszawskim było 38 szkół średnich ogólnokształcących, lecz z liczby tej tylko 32 szkoły dawały absolwentom prawo wstępu na wyższe uczelnie.

Obecnie mamy 66 liceów ogólnokształcących³² — uczących 29 409 uczniów. W ostatnim roku 1964 do klas ósmych zostało przyjętych 17,4% absolwentów szkół podstawowych.

Obraz osiągnięć w tej dziedzinie jest jeszcze większy, jeżeli się weźmie pod uwagę, iż w roku 1962/63 około 70,8% absolwentów szkół podstawowych kształciło się dalej na poziomie szkoły średniej tak w liceach ogólnokształcących, jak i w szkołach zawodowych, łącznie ze szkołami Przysposobienia Rolniczego³³. Pozwala to zauważyć, że w niedługim czasie istnieje realna szansa upowszechnienia szkoły średniej w woj. warszawskim.

Jako „Szkolnictwo średnie” omówiliśmy dotąd tylko szkoły średnie ogólnokształcące. Należy zatem przejść z kolei do omówienia szkolnictwa zawodowego, które może na terenie naszego województwa poszczycić się dużym dorobkiem rozwojowym.

³² Wskaźnik ten dotyczy tylko liceów ogólnokształcących dla młodocianych.

³³ O szkolnictwie średnim ogólnokształcącym dla młodzieży przewlekłe choroby będzie mowa niżej w punkcie — „Szkolnictwo specjalne”.

Szkolnictwo zawodowe

Na szczególną uwagę zasługuje poważny rozwój szkolnictwa zawodowego na terenie Mazowsza w okresie XX-lecia PRL.

Woj. warszawskie, jedno z największych w kraju, a drugie po Katowicach pod względem ludności, należało w dziedzinie rolnictwa, przemysłu, budownictwa, usług ludności, jak również w zakresie szkolnictwa zawodowego w okresie międzywojennym do bardzo zaniedbanych.

Dość wspomnieć, że w latach 1937/38 było ogółem 25 szkół zawodowych (bez kursów zawodowych), w których uczyło się 2 461 młodych³⁴.

Natomiast w roku 1964/65 mamy 150 szkół zawodowych (bez kursów), w których uczy się blisko 50 tys. młodzieży³⁵.

Jest to prawie 4-krotny wzrost ilości szkół (bez kursów zawodowych) i ponad 11-krotny wzrost liczby uczącej się młodzieży.

Zaznaczyć przy tym należy, że w okresie międzywojennym nie było ani jednej pełnej średniej (stopnia maturalnego) szkoły zawodowej. Były to przeważnie 2—3-letnie doksztalcające szkoły zawodowe prowadzone przez zrzeszenia zarówno świeckie, jak i zakonne, oraz 3 i 4-letnie gimnazja zawodowe w większych miastach, jak Pruszków, Płock, Ostrołęka, Siedlce, Żyrardów. Obecnie zaś na 150 szkół zawodowych różnych typów mamy 75 techników zawodowych (maturalnych) z 5- i 3-letnim okresem nauczania.

Bardzo poważnie rozwinęła się również oświata rolnicza, a zwłaszcza niższe szkoły przysposobienia rolniczego.

W roku 1937/38 było 17 ludowych szkół rolniczych, w których uczyło się zaledwie 700 młodzieży.

W okresie XX-lecia PRL mamy 310 szkół przysposobienia rolniczego i niższych szkół rolniczych, w których uczy się 11 500 młodzieży. Jest to ponad 11-krotny wzrost szkół i blisko 27-krotny wzrost uczącej się młodzieży³⁶.

Ogółem we wszystkich typach szkół zawodowych w liczbie 55 w okresie międzywojennym uczyło się 5 tys. młodzieży (bez kursów zawodowych), a w okresie XX-lecia PRL w 460 szkołach zawodowych (bez kursów) uczy się 61 500 młodzieży³⁷.

Sieć szkół zawodowych oraz kierunki szkolenia i specjalności zawodowe kształtowały się w wyniku potrzeb gospodarczych wyżu demograficznego, żywego i aktywnego zainteresowania instancji partyjnych, młodzieżowych, aktywu gospodarczego i ludności województwa — w wy-

³⁴ Województwo warszawskie w liczbach 1938—1958, s. 152.

³⁵ Dane zaczerpnięte z mat. statyst. KOSW.

³⁶ Tamże.

³⁷ Tamże.

niku czego 50% absolwentów szkół podstawowych ma zabezpieczoną naukę w szkołach zawodowych (a w okresie międzywojennym 15%).

W każdym powiecie, zgodnie z potrzebami przemysłu, rolnictwa, budownictwa, rzemiosła i różnych usług — mamy pełne średnie szkoły zawodowe, z wyjątkiem Węgrowa i Łosic (nie licząc zasadniczych szkół zawodowych i niższych szkół rolniczych oraz SPR).

Stosunek liczby młodzieży w liceach ogólnokształcących do szkół zawodowych kształtuje się obecnie jak 1 : 2,8, a w okresie międzywojennym jak 2,5 : 1 (to znaczy 2,3 ucznia szkoły ogólnokształcącej przypadało na jednego ucznia szkoły zawodowej łącznie z SPR).

W okresie międzywojennym było ogółem 7 tys. absolwentów szkół zawodowych, a w okresie XX-lecia PRL blisko 56 tys. absolwentów, czyli 8 razy więcej.

W ramach 96 specjalności zawodowych uruchomiono 21 nowych zakładów, takich jak:

- technologia ropy naftowej w Płocku;
- aparatura kontrolno-pomiarowa i automatyka w przemyśle chemicznym w Ostrołęce;
- urządzenia i instalacje przemysłowo-chemiczne w Ostrołęce;
- elektrotechnika przemysłowa w Żyrardowie, Mińsku, Płocku, Ostrowi Mazowieckiej;
- elektronika w Piasecznie;
- pomiary promieniowania jądowego w Otwocku;
- radio-telewizja w Żyrardowie, Pułtusku i Siedlcach;
- budowa i naprawa maszyn rolniczych, ciągników w Gąbinie, Sierpcu, Przasnyszu i Rykach;
- hydrologia i meteorologia w Dębem;
- geodezja w Żelechowie;
- drogi bite i mosty kołowe w Mińsku;
- budownictwo wiejskie w Mławie i Rykach;
- remont i konserwacja budynków w Mławie i Pruszkowie;
- konstrukcje stalowe w Mińsku;
- technologia przemysłu mięsnego w Mławie;
- przetwórstwo owocowe w Górze Kalwarii;
- administracja terenowa w Przasnyszu, Otwocku;
- wiejski obrót towarowy w Raciążu;
- technika fal ultrakrótkich w Zielonce;
- ekonomika przemysłu w Ursusie i Płocku;
- maszyny liczące w Ursusie;

Ta długa lista nowych specjalizacji świadczy o bardzo szybkim rozwoju szkolnictwa zawodowego naszego województwa, choć w pełni nie

nadażamy za potrzebami gospodarki narodowej. A wcale niełatwe jest osiągnięcie proporcji w tym względzie.

Wyniki ekonomiczne szkolenia produkcyjnego w warsztatach szkolnych w okresie XX-lecia wynosiły 250 mln zł, natomiast w okresie międzywojennym zajęcia warsztatowe poza ćwiczeniami praktycznymi nie miały efektów ekonomicznych.

Planowany dalszy intensywny rozwój przemysłu, rolnictwa, budownictwa, rzemiosła i innych usług na Mazowszu w latach 1966—70 stawia przed szkolnictwem zawodowym następujące wymagania:

1) Zapotrzebowanie na kadry ze średnim wykształceniem technicznym wynosić będzie 30 tys. — pokrycie 15 tys. — co stanowi 50% potrzeb na robotników kwalifikowanych, po ZSZ 50 tys. — pokrycie 25 tys., co stanowi 50%. W tej sytuacji pokrycie zapotrzebowania kształtować się będzie na dotychczasowym poziomie i w dalszym ciągu wynosić będzie 50% potrzeb. (Obecnie pokrycie potrzeb wynosi 45% na kadrę techniczną i 55% na kwalifikowanego robotnika).

Natomiast zwiększy się udział absolwentów szkół podstawowych w szkołach zawodowych od 50 do 60% w 1970 r. (łącznie z SPR), jak również ulegnie zmianie stosunek liczby uczniów szkół ogólnokształcących do szkół zawodowych i wynosić będzie jak 1 : 3,5 łącznie z SPR oraz innymi szkołami rolniczymi i szkołami zawodowymi doksztalającymi dla młodzieży pracującej.

2) Zapoczątkowana modernizacja parku maszynowego, wprowadzenie postępu technicznego oraz realizacja planów zabezpieczenia koniecznych pracowni i pomocy naukowych w szkołach zawodowych wpłynie na podniesienie wyników nauczania i wychowania oraz polepszy sprawność szkolenia z 55 do 80% — w tym w zasadniczych szkołach zawodowych do 85%, a w technikach do 75%.

3) Nastąpią również zmiany w strukturze kierunków szkolenia przez rozszerzenie zapoczątkowanych nowych specjalności zawodowych z 20 do 30 w 1970 r., a szczególnie przez rozszerzenie szkolenia w zakresie aparatury kontrolno-pomiarowej oraz elektrotechniki do potrzeb przemysłu maszynowego, energetycznego; poprzez rozszerzenie szkolenia dla budownictwa uprzemysłowionego oraz dla potrzeb rolnictwa, rzemiosła i usług miejskich.

4) Ulegnie poprawie rozpoczęta forma doksztalowania załóg na tytuły mistrza i robotników. Z osiągniętej liczby 3 tys. wydanych dyplomów dojdziemy do 10 tys. w 1970 r. przez dalsze polepszenie form doksztalowania wewnątrzzakładowego, kursowego i korespondencyjnego.

5) W najbliższym planie 5-letnim nastąpi: dalsze polepszenie sieci szkół zawodowych przez ściślejsze wiązanie z potrzebami gospodarczymi Mazowsza, Kurpiów i Podlasia. Organizowanie szkół o kierunkach rolno-

-spożywczych, mechanizacji rolnictwa, budownictwa wiejskiego i usługowo-rzemieślniczych w powiatach rolniczych. W każdym powiecie do 1970 r. będzie co najmniej jedna średnia szkoła zawodowa.

6) Planuje się podniesienie rangi i stopnia programowego szkół przysposobienia rolniczego do rzędu zasadniczej szkoły zawodowej o kierunku ogólnorolniczym. Coraz częściej organizowane będą pełne 2-letnie zasadnicze szkoły rolnicze ze specjalizacją w zakresie: ogrodnictwa, drobiarstwa, melioracji, mechanizacji rolnictwa, sadownictwa, łąkarstwa, kowalstwa, murarstwa, ciesielstwa itp.

7) Planuje się również zapewnienie drożności szkolenia we wszystkich typach zasadniczych szkół zawodowych, zwłaszcza przez dalszą rozbudowę techników wieczorowych i zaoczných.

8) Ostatnim zadaniem — zapewnienie do 1970 r. ponad 60% absolwentom szkół podstawowych dalszej nauki w szkołach zawodowych wszystkich typów zarówno dla niepracujących, jak też międzyzakładowych i przyzakładowych dla młodocianych.

Szkolnictwo specjalne

W dziedzinie nauczania i wychowania dzieci uznanych za niezdolne do nauki w szkołach normalnych w okresie XX-lecia Polski Ludowej zrobiono bardzo wiele. Gdy w roku szkolnym 1937/38 w woj. warszawskim znajdowała się zaledwie jedna szkoła specjalna dla 126 uczniów³⁸, to rok szkolny 1964/65 rozpoczęliśmy z liczbą 43 szkół specjalnych i 9 przedszkoli specjalnych³⁹.

Przedszkolami specjalnymi dla dzieci przewlekle chorych i kalekich, głuchych i niewidomych obejmujemy około 800 dzieci, natomiast szkołami specjalnymi typu podstawowego 3 740 dzieci⁴⁰. Z liczby tej przypada na dzieci upośledzone umysłowo (na poziomie debilizmu) 1573, dzieci głuchych — 243, dzieci niewidomych — 176, młodzież niedostosowana społecznie — 144, dzieci przewlekle chore — 1514 i dzieci kalekie — 84.

Szkołami specjalnymi typu zawodowego obejmujemy ogółem 317 dzieci i młodzieży. Prowadzimy Szkołę Zawodową Specjalną dla dzieci upośledzonych umysłowo przy Państwowym Zakładzie Wychowawczym w Płocku z liczbą 155 uczniów, Szkołę Zawodową Specjalną dla młodzieży niewidomej, obejmującą 62 uczniów, i Szkołę Zawodową Specjalną, obejmującą 108 uczniów — kuracjuszy przebywających w Państwowym Sanatorium Przeciwgruźliczym im. St. Okrzei w Otwocku.

Szkołami specjalnymi typu licealnego obejmujemy 550 młodzieży

³⁸ Województwo warszawskie w liczbach 1938—1958, s. 152.

³⁹ Dane zaczerpnięte z mat. statyst. KOSW.

⁴⁰ Tamże.

chorej na gruźlicę płuc i gruźlicę kostno-stawową w Otwocku i Dziekanowie Leśnym.

Ogółem rok szkolny 1964/65 rozpoczęło w dziale szkolnictwa specjalnego 5407 dzieci i młodzieży.

W dziale pracy z dziećmi niewidomymi dotychczas zabezpieczamy zgłaszane potrzeby woj. warszawskiego. Dzieci niewidome kierowane są do Zakładu Dzieci Niewidomych w Laskach, z liczbą 270 miejsc.

W dziale pracy z dziećmi głuchymi również zabezpieczamy potrzeby województwa. Prowadzimy 3 państwowe zakłady dla dzieci głuchych: w Michalinie, Gołotczyźnie i Śródborowie, liczące ogółem 315 uczniów.

W dziale pracy z młodzieżą zaniedbaną moralnie tylko w minimalnym procencie zabezpieczamy miejsca. Prowadzimy jeden zakład dla moralnie zaniedbanych chłopców w Sochaczewie, z liczbą 60 miejsc. Nie mamy tego typu zakładu dla dziewcząt.

W dziale pracy z dziećmi upośledzonymi umysłowo ciągle jeszcze w niewielkim procencie zabezpieczamy potrzeby. Przyjmując wskaźnik 2% dzieci debilnych w stosunku do liczby uczniów w szkołach podstawowych, obejmujemy nauczaniem w szkołach specjalnych zaledwie 20,6% dzieci. Pozostałe 79,4%, co stanowi około 6 500 dzieci wymagających szkoły specjalnej, pozostaje w szkołach normalnych bądź nie spełnia obowiązku szkolnego w ogóle.

Znaczny rozwój szkolnictwa specjalnego w województwie nie zaspokaja jeszcze potrzeb całkowicie. W ostatnich latach przystąpiono do organizowania na terenie szkół podstawowych oddziałów specjalnych dla dzieci anormalnych pod względem umysłowym. W roku szkolnym 1963/64 na terenie województwa zorganizowano przy szkołach podstawowych 6 oddziałów specjalnych z liczbą 114 uczniów. Dalszy rozwój takich oddziałów wpłynie na zmniejszenie liczby dzieci nie kończących szkoły podstawowej.

Podobne znaczenie mają organizowane w szkołach podstawowych oddziały dla dzieci mających ponad dwuletnie opóźnienie w nauce. W celu umożliwienia ukończenia szkoły podstawowej dzieciom opóźnionym w nauce organizowano w roku szkolnym 1963/64 dodatkowo 112 oddziałów z liczbą 2 884 uczniów.

Zakłady kształcenia nauczycieli

Mówiąc o zakładach kształcenia nauczycieli, weźmiemy pod uwagę tak rozwój tego typu szkół, jak i przede wszystkim zagadnienie zabezpieczenia kadrowego szkolnictwa na najbliższe lata.

W okresie przedwojennym pracowały w województwie dwa zakłady kształcenia nauczycieli. W roku szkolnym 1945/46 było 6 zakładów kształ-

czenia nauczycieli i 4 kursy pedagogiczne, a w roku 1963/64 — 12 liceów pedagogicznych i 3 studia nauczycielskie.

Wzrost procentowy wynikający z porównania danych roku 1963/64 do roku 1937/38 wynosi ponad 650%.

ZKN wykształciły w latach 1945—1963

W Liceach Pedagogicznych	7480 nauczycieli
W Komisjach Rejonowych i na państwowych Kursach Nauczycielskich oraz w Korespondencyjnych Liceach Pedagogicznych	4532 „
W Studiach Nauczycielskich	583 „
W Zaocznych Studiach Nauczycielskich	560 „
Egzaminy uproszczone i eksternistyczne w zakresie SN zdało	136 „
Liceum wychowawczyń przedszkoli ukończyło	612 „
„ „ „ „ „ zaocznie	330 „
Razem	14 233 nauczycieli

Zobaczmy teraz, jak te osiągnięcia korespondują z potrzebami kadrowymi na najbliższe lata.

Liczba nauczycieli w szkołach podstawowych na 1 września 1963 r. wynosiła w województwie 13 125. W latach 1966/67, a więc w pierwszym roku wprowadzenia reformy szkolnej — liczba nauczycieli wyniesie 14 587.

Potrzeby kadrowe w latach 1964—1966, uwzględniając odpływ kadr na drodze naturalnej reprodukcji, wyniosą 2 984 nauczycieli w szkołach podstawowych oraz 150 w zasadniczych szkołach zawodowych (gdzie zatrudnia się absolwentów SN).

Przewiduje się pokrycie potrzeb kadrowych poprzez:

absolwentów Liceów Pedagogicznych w ilości	2 180
„ Studiów Nauczycielskich „	1 346
Razem	3 526

Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Oświaty w zreformowanej szkole podstawowej w kl. VIII powinno pracować trzech nauczycieli specjalistów: do nauczania języka polskiego, matematyki i zajęć praktyczno-technicznych. W szkole o 7 i więcej nauczycielach powinni pracować specjaliści do nauczania wszystkich przedmiotów. Sieć szkół podstawowych przewiduje 1703 szkoły 8-klasowe, w tym 736 szkół o 7 i więcej nauczycielach. W tych szkołach na pracę dodatkową doliczono 381 nauczycieli, czyli liczba nauczycieli z dodatkowymi kwalifikacjami do nauczania języka polskiego, matematyki i zajęć praktyczno-technicznych została określona na 2084, do nauczania zaś wszystkich pozostałych przedmiotów w klasach V—VIII przyjęto 736 nauczycieli.

Według wskaźników Ministerstwa Oświaty w roku 1965 procent nauczycieli z dodatkowymi kwalifikacjami powinien wynosić 40%, a w 1970 r. — 70%.

W woj. warszawskim na dzień 1 września 1963 r. dodatkowe kwalifikacje w zakresie SN posiadało 2673 nauczycieli, co stanowi 21% ich ogółu. W tej chwili doksztala się 2577 nauczycieli szkół podstawowych na uczelniach wyższych i w SN.

Razem posiadających dodatkowe kwalifikacje i doksztalających się nauczycieli jest 40% w stosunku do aktualnie pracujących.

Zachodzi potrzeba rozszerzenia zakresu kształcenia nauczycieli na poziomie SN. Obecnie pracują 4 Studia Nauczycielskie w woj. warszawskim: Ciechanów, Płock, Siedlce i Grodzisk. Plan rekrutacji do SN wynosi: 1964 r. — 920 słuchaczy na SN i 1280 do ZSN — 1965 r. — 960 słuchaczy do SN i 1360 do ZSN.

Wykonanie rekrutacji w 100% poprawiłoby wskaźnik procentowy nauczycieli z dodatkowymi kwalifikacjami.

Nauczycieli z wykształceniem wyższym i SN w szkołach podstawowych będzie: w 1966 r. — 47,8%, a w 1967 r. — 59,7%.

Osiągnięcia wskaźników procentowych w powiatach zbliżonych do wskaźników wojewódzkich stanowią wytyczne przy ustalaniu limitów przyjęć do ZSN na podstawie skierowań z poszczególnych powiatów i według potrzeb na poszczególne przedmioty nauczania.

Sieć studiów nauczycielskich w województwie będzie rozbudowana. Planuje się w województwie 5 studiów nauczycielskich. Licea pedagogiczne będą stopniowo ograniczały rekrutację, a po zaspokojeniu potrzeb związanych z realizacją reformy szkolnictwa — ulegną likwidacji. Sieć ZKN będzie w najbliższym czasie przedmiotem narad w PWRN.

W dalszym ciągu rozwija się działalność doksztalania niewykwalifikowanych nauczycieli szkół podstawowych. Na dzień 1 listopada 1963 r. pracowało w szkołach podstawowych 234 nauczycieli niewykwalifikowanych, w tym 168 ze średnim wykształceniem ogólnokształcącym. W roku szkolnym 1964/65 planuje się zlikwidowanie problemu nauczycieli niewykwalifikowanych poprzez zorganizowanie kilku grup w Korespondencyjnym Liceum Pedagogicznym o programie PKN dla absolwentów Liceum Ogólnokształcącego w Radzyminie.

Doksztalanie nauczycieli szkół średnich odbywa się w WSP (zaocznie), na Uniwersytecie Warszawskim, na studiach wieczorowych.

W roku szkolnym 1963/64 skierowano 282 nauczycieli wszystkich typów szkół na uniwersytety i WSP, nie licząc nauczycieli skierowanych na studia wieczorowe (44). Potrzeby w tym zakresie są dość znaczne (około 530 osób), stąd postuluje się zorganizowanie WSP na terenie woj. warszawskiego.

40. W pracowni fizycznej Studium Nauczycielskiego w Płocku

Wobec tak wielu potrzeb kadrowych, które należy zrealizować poprzez zakłady kształcenia nauczycieli — zachodzi konieczność rozwoju bazy tych zakładów oraz sprawnej rekrutacji na ZSN kierowanej przez Wydziały Oświaty w powiatach.

Stąd planuje się w najbliższej 5-latce: wybudowanie gmachu SN w Grodzisku Mazowieckim i w Płocku oraz wybudowanie internatów w Grodzisku (na 300 osób), w Płocku (na 500 osób), w Ciechanowie i Ostrołęce (po 250 osób).

Problem stanowi kształcenie pedagogiczne kadr szkół zawodowych, gdyż jeszcze duży procent nauczycieli przedmiotów zawodowych (inżynierów) i zawodu (mistrzowie) nie posiada pełnych kwalifikacji pedagogicznych.

Kuratorium pracuje aktualnie nad podsumowaniem potrzeb kadrowych w szkołach średnich i opracuje plan ich doksztalcenia.

Oświata dorosłych

Woj. warszawskie ma poważne osiągnięcia w zakresie kształcenia dorosłych. W okresie XX-lecia ponad 75 tys. osób zdobyło umiejętność czytania i pisania. Zlikwidowany został analfabetyzm jako zjawisko masowe. 70 tys. młodocianych i dorosłych ukończyło szkołę podstawową dla

pracujących, a przeszło 12 tys. — średnią szkołę ogólnokształcącą. Sieć szkół i kursów dla dorosłych umożliwia każdemu obywatelowi naszego województwa uzupełnienie wykształcenia w zakresie szkoły podstawowej.

Na specjalną uwagę zasługuje sieć i planowy rozwój szkół zawodowych dla pracujących — przyzakładowych i międzyzakładowych, na poziomie zasadniczych szkół zawodowych, oraz szkół mistrzów i techników dla pracujących. Planuje się do roku 1965 objęcie 92% ogółu młodzieży pracującej obowiązkiem doksztalcania. Dalszy rozwój techników dla pracujących, wieczorowych i zaocznych, wypływa z konieczności podnoszenia kwalifikacji załóg. Rozwijanie szkół zawodowych i doksztalcanie załóg systemem egzaminów kwalifikacyjnych przyczyni się do zmniejszenia stanu załóg bez formalnych i rzeczywistych kwalifikacji do 40% w 1965 r.

W latach od 1957 do 1964 uruchomiono ogółem 25 wieczorowych i zaocznych techników zawodowych dla pracujących, w których szkoli się obecnie 7 200 pracujących. Dyplomy kwalifikowanych robotników i mistrzów zdobyło 3 tys. pracowników zatrudnionych w zakładach i instytucjach woj. warszawskiego. Przewiduje się, iż w 1970 r. ilość wydanych dyplomów na mistrzów i wykwalifikowanych robotników wzrośnie z 3 do 10 tys.

Szkoły eksperymentalne i wiodące

Osobnym zagadnieniem jest uczestniczenie szkolnictwa woj. warszawskiego w ogólnopedagogicznym postępie. Dzieje się to m. in. za przyczyną szkół eksperymentalnych i wiodących.

*Szkoły wiodące w woj. warszawskim w roku szkolnym 1963/64*⁴¹

Podstawowe	49
Licea ogólnokształcące	5
Licea pedagogiczne	2
Zawodowe	12
Przedszkola	1

Okres ich działalności datuje się od 1962 r. Są to szkoły przodujące w zakresie całokształtu działalności bądź w zakresie poszczególnych przedmiotów, grup tych przedmiotów lub zagadnień, zmierzających do podnoszenia wyników dydaktycznych i wychowawczych.

Przykładowe problemy opracowywane przez szkoły wiodące to: wyniki nauczania, sprawność kształcenia, laickie oddziaływanie szkoły na środowisko, przygotowanie młodzieży do życia społecznego i gospodarczego, pogłębianie współpracy z rodzicami.

⁴¹ Tamże.

Niezależnie od szkół wiodących, od września 1961 r. wprowadzono do 8 szkół woj. warszawskiego eksperyment programowo-ustrojowy prof. Suchodolskiego i wychowawczy prof. Lewina.

Wspomniany eksperyment podjęły następujące szkoły:

— 2 średnie ogólnokształcące — pracują nad zagadnieniami dydaktycznymi;

— 3 szkoły podstawowe nad wypróbowaniem odpowiednich metod nauczania w zastosowaniu nowego elementarza „Klasa I pracuje”;

— szkoła średnia w Sokołowie eksperymentuje w nauczaniu matematyki w zespołach;

— szkoła średnia w Mińsku pracuje nad zagadnieniami pracy domowej ucznia;

— szkoła eksperymentująca w Skrzyszewie pow. Sokołów Podlaski pracowała do roku 1963/64 nad problemem „Wychowanie rolnicze w zespołach”.

Szkoła ta od 1 września 1961 r. organizowała umiejętnie prace na działce doświadczalnej i produkcyjnej. W toku tej pracy, traktowanej jako część procesu lekcyjnego, dzieci zdobyły wiedzę przodujących metod uprawy roślin do wykorzystania w zawodzie rolnika.

Praca w powyższych szkołach eksperymentalnych została zakończona w roku szkolnym 1963/64. Wyniki tych prac uznano przez KOSW za zadowalające.

Wszystkie wyżej wymienione szkoły uznano za wiodące.

Szkoła w Skrzyszewie pozostała nadal eksperymentalną, w dalszym ciągu będzie kontynuowała eksperyment w zakresie wychowania rolniczego w zespołach.

Przedszkole wiodące w Łaskarzewie pow. Garwolin pracować będzie nad kształtowaniem pojęć liczbowych, rozwijaniem myślenia i mowy dzieci, w małych grupach — przez pełne wykorzystywanie kąciaków zainteresowań. Nadto w roku szkolnym 1964/65 KOSW zamierza zorganizować po jednym przedszkolu wiodącym w 16 powiatach województwa.

Inne formy pełnej opieki nad dziećmi i młodzieżą

W okresie dwudziestolecia nastąpił znaczny rozwój placówek wychowania przedszkolnego. W 1938 r. mieliśmy w województwie zaledwie 120 przedszkoli z liczbą 5 396 dzieci.

Już w 1945 r. na terenie województwa uruchomiono 120 przedszkoli (z czego 68 na wsi) z liczbą 6 428 dzieci⁴².

⁴² Tamże.

W ostatnim roku szkolnym 1963/64 czynnych było 511 przedszkoli z liczbą 25 173 dzieci. Stanowi to 12,3% ogółu dzieci w wieku przedszkolnym (w miastach i osiedlach 26,4% dzieci, a na wsiach 6,7%). Stopniowo szybki rozwój sieci placówek przedszkolnych nie zaspokaja jednak potrzeb w tym zakresie, ze względu na ustawiczny wzrost liczby kobiet pracujących i związaną z tym potrzebę roztoczenia opieki nad ich dziećmi w wieku przedszkolnym, wyłania się więc konieczność zwiększenia liczby przedszkoli przyzakładowych.

Nie znaną w okresie międzywojennym formą opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym na wsi były ogniska przedszkolne i dziecińce. Organizowanie dziecińców rozpoczęto w 1952 r. Zadaniem ich jest roztoczenie opieki nad dziećmi rodzin wiejskich w okresie nasilenia prac rolnych. W 1963 r. czynnych było na terenie województwa 252 dziecińce, obejmujące opieką 7 tys. dzieci. W 95 ogniskach przedszkolnych znalazło opiekę 2 124 dzieci.

W okresie XX-lecia dokonany został zasadniczy przełom na odcinku troski o zdrowie dzieci i młodzieży szkolnej. Opieką lekarską objęliśmy 100% młodzieży szkolnej. Szereg szkół posiada własne gabinety lekarskie. Ogółem jest ich 234.

Nie znaną w Polsce przedwrześniowej formą troski o zdrowie młodego pokolenia były wczasy dla dzieci i młodzieży w postaci kolonii letnich i wycieczek. W 1963 r. na terenie naszego województwa w różnego rodzaju wczasach i koloniach uczestniczyło 125 630 dzieci i młodzieży.

W świetlicach mamy 15 tys. dzieci, które tu otrzymują podczas zajęć dodatkowy posiłek. W bieżącym roku szkolnym jest 16 półinternatów, jako form przedłużonego dnia pracy dziecka, 19 placów gier i zabaw, 17 ogrodów jordanowskich, 4 ogniska pracy pozalekcyjnej i 9 domów Kultury Dzieci i Młodzieży. Rozbudowaliśmy sieć domów dziecka — mamy ich w województwie 30 z liczbą 3 040 dzieci.

Dla umożliwienia młodzieży wiejskiej nauki w szkołach średnich poważnie rozbudowane zostały internaty przy tych szkołach. Aktualnie dysponujemy 2 537 miejscami w internatach dla uczniów liceów ogólnokształcących i 3 750 miejscami w internatach szkół zawodowych. Potrzeby w tym względzie są znacznie większe i są brane pod uwagę w planach inwestycyjnych na następne pięćdziesiąt lat.

Podstawowe zadania i główne kierunki w latach 1966—1970

Mówiąc o osiągnięciach szkolnictwa woj. warszawskiego w okresie XX-lecia, braliśmy pod uwagę także potrzeby i perspektywy jego rozwoju na najbliższe lata. Dość szczegółowo zostały one omówione w od-

41. Tysiąclatka w Jadwisinie (pow. Nowy Dwór)

niesieniu do szkolnictwa podstawowego, szkolnictwa zawodowego i zakładów kształcenia nauczycieli. Nie zwalnia to nas jednak z obowiązku krótkiego i syntetycznego przeglądu podstawowych zadań i ukazania głównych kierunków rozwoju szkolnictwa naszego województwa we wszystkich jego działach i zakresach, które składają się na całość systemu oświatowego, planowanego na lata 1966—1970.

VII Plenum KC PZPR powzięło decyzję o reformie szkolnictwa oraz określiło kierunki i zasady tej reformy, wytyczyło drogi dalszego rozwoju oświaty i szkolnictwa w naszym kraju. Zgodnie z tymi ustaleniami sejm uchwalił ustawę o rozwoju systemu oświaty i wychowania w PRL. Ustawa ta, pierwszy w dziejach ustawodawstwa ludowego akt prawny normujący całość spraw nauczania i wychowania oraz zasady ustroju szkolnego, ma doniosłe znaczenie dla dalszego rozwoju naszej gospodarki i kultury narodowej.

Reforma szkolnictwa organizacyjna i programowa rozpoczęta w roku szkolnym 1962/63 zostanie zakończona w 1970 r.

Pełna i dobra realizacja nowego programu nauczania szkoły 8-klasowej umożliwi podniesienie poziomu pracy szkoły i wyników nauczania oraz pogłębienie i wzmocnienie socjalistycznego wychowania młodzieży.

Nowy program — oparty na 8-klasowej szkole podstawowej, dostosowany do potrzeb socjalistycznego budownictwa w naszym kraju — zostanie wprowadzony w latach 1967—1970 w szkołach średnich ogólnokształcących i w szkołach zawodowych.

Najistotniejszym aktualnie zadaniem, stojącym przed szkolnictwem woj. warszawskiego, jest ich przygotowanie do przejścia w roku szkolnym 1966/67 z siedmioletniego na 8-letnie nauczanie i dostosowanie do tych zmian szkolnictwa średniego ogólnokształcącego i zawodowego.

W zakresie szkolnictwa podstawowego dotyczyć to będzie przede wszystkim rozbudowy budynków szkolnych dla potrzeb szkół 8-letnich, zapewnienia lokali na pracownię zajęć praktyczno-technicznych i wyposażenia ich w sprzęt i narzędzia, wyposażenia szkół w pomoce naukowe, przygotowania kadry nauczycielskiej z dobrymi kwalifikacjami zawodowymi, dostosowanie organizacji szkół do stanu ustalonego uchwałą Prezydium WRN o sieci 8-letnich szkół podstawowych.

W bieżącej pięcioletce ulegną znacznej poprawie warunki pracy szkół. W okresie realizacji bieżącego planu 5-letniego szkolnictwo podstawowe uzyskało 1 093 nowe izby lekcyjne, a do 1965 otrzyma łącznie około 1 930 izb. Na następną 5-latkę plany przewidują wybudowanie dalszych 2 200—2 500 izb lekcyjnych za kwotę około 990 mln zł. Ogromny wysiłek państwa powinien być wydatnie wspierany czynami społecznymi. Na pierwszym planie stawiać należy budowę lub odbudowę pomieszczeń szkolnych dla szkół pełnych 8-klasowych.

W okresie od 1943 do 1963 r. wybudowano w woj. warszawskim 954 obiekty szkolne o 4 763 izbach lekcyjnych, 3 142 izbach mieszkalnych dla nauczycieli i 320 salach gimnastycznych. Na budowę szkół wydatkuje się rocznie w naszym województwie prawie 300 mln zł.

Do sierpnia 1964 r. za cały okres działalności SFBS zebrano na budowę Szkół Tysiąclecia 375 445 tys. zł. Za pieniądze te wybudowano do chwili obecnej 72 szkoły Pomniki Tysiąclecia z liczbą 524 izb lekcyjnych, 530 izb mieszkalnych dla nauczycieli. Szkoły te posiadają odpowiednie gabinety doświadczalne i sale gimnastyczne.

Warunkiem należytego przeprowadzenia reformy szkolnej jest odpowiednie wyposażenie szkół w pomoce naukowe.

Obecny stan wyposażenia jest jeszcze zbyt ubogi w stosunku do zadań stawianych w programach 8-klasowej szkoły podstawowej. Zakłada się, że do 1970 r. na terenie województwa nie powinno być ani jednej szkoły, która nie byłaby wyposażona w minimalny zestaw pomocy naukowych. Każda szkoła powinna posiadać również pracownię lub klaso-pracownię do zajęć praktyczno-technicznych i fizyko-chemiczną, odpowiednią działalność szkolną i boisko sportowe.

Decentralizacja zadań i uprawnień rad narodowych niższego szcze-

bla ożywiły działalność środowisk najbliższych szkole i umożliwią wykonanie zadań w zakresie stworzenia nowoczesnej bazy materialnej szkół. Chodzi tu również o zelektryfikowanie budynków szkolnych w tych miejscowościach, gdzie jest to możliwe. Radio, telewizor, magnetofon, projektor filmowy i inne nowoczesne środki nauczania pomogą zbliżyć szkołę do życia, ułatwić powiązanie uczuciowe młodzieży z budownictwem socjalizmu, a jednocześnie wpłynąć dodatnio na wyniki w nauce.

Z roku na rok wzrasta wysokość wydatków na pomoce naukowe i sprzęt szkolny. W 1956 r. na ten cel wydano około 22,6 mln zł, a w 1964 r. łącznie z kwotami na politechnizację, na pomoce naukowe i sprzęt szkolny wydatkuje się ponad 70 mln zł. Niezależnie od środków państwowych społeczeństwo naszego województwa poprzez SFOS, Komitety Rodzicielskie i Komitety Opiekuńcze przekazało na wyposażenie szkół ponad 11 mln zł.

W następnej 5-lacie liczba absolwentów szkół podstawowych z uwagi na ich rozwój, udoskonalenie sieci szkół 8-klasowych, poprawę sprawności kształcenia i na fakt, że do wyższych klas szkoły podstawowej przychodzą liczne roczniki powojenne — będzie w dalszym ciągu wzrastała. Ilustruje to poniższa tabela:

*Wzrost liczby absolwentów
na tle rozwoju poszczególnych typów szkolnictwa średniego*

Wyszczególnienie	Stan w roku szkolnym 1964/1965	Planowany stan w roku 1970/71	Wzrost w %
1	2	3	4
Absolwenci klas VII-VIII szkół podstawowych ogółem	47 323	54 570	115,3
Liczba szkół średnich ogółem	264	325	123,1
W tym:			
Licea ogólnokształcące młodzieży	67	67	100,0
Licea ogólnokształcące dla pracujących	18	18	100,0
Technika zawodowe	94	117	119,1
Licea pedagogiczne	11		27,3
Licea dla wychowawczyń przedszkoli	1	2	200,0
Szkoły przysposobienia rolniczego	306	340	111,1

Dane zawarte w tej tabeli pokazują nie tylko duży planowany wzrost absolwentów szkoły 8-klasowej, lecz także zapewnią im dalszą perspektywę widoczną w planowanej rozbudowie szkół średnich.

Zgodnie z założeniami IV Zjazdu PZPR dążyć będziemy do zwiększenia odsetka absolwentów szkoły podstawowej uczących się dalej w szkołach średnich ogólnokształcących i zawodowych. Według stanu z roku

1964 do szkół średnich uczęszczało około 70% absolwentów klas VII. W najbliższych latach w szkołach średnich będzie objętych dalszym kształceniem ponad 80% absolwentów szkoły podstawowej. Planowana rozbudowa sieci szkół średnich gwarantuje osiągnięcie wspomnianego już wskaźnika, co ilustruje poniższa tabela:

*Wzrost ilości miejsc
w klasach pierwszych poszczególnych typów szkół średnich*

Wyszczególnienie	Stan z roku szkolnego 1964/1965	Planowany stan w roku 1970/1971	Wzrost w %
Absolwenci klas VII-VIII, przyjęcie do klas szkół średnich ogółem	25 723	37 880	147,3
W tym:			
Licea ogólnokształcące młodzieży	8 320	8 960	107,7
Licea ogólnokształcące dla pracujących	1 343	1 800	134,0
Zasadnicze szkoły zawodowe	9 940	16 840	169,4
Technika zawodowe	5 400	9 960	184,4
Licea pedagogiczne	640	240	37,5
Licea dla wychowawczyń przedszkoli	80	80	100,0
Szkoły przysposobienia rolniczego	6 397	7 500	117,4

Zamierzona przez Kuratorium dalsza poprawa i dalsze zagęszczenie sieci szkół średnich powinno przynieść w 1970 r. następujące efekty:

— liczba miejsc w klasach pierwszych szkół średnich (bez spr.) wzrośnie z 25 723 w 1964 r. do 37 880 w 1970 r., a stopień zaspokojenia potrzeb w zakresie miejsc w szkołach średnich woj. warszawskiego dla absolwentów szkół podstawowych wzrośnie z 55,4% w 1964 r. do 65,9% w 1970 r.;

— łącznie z miejscami w szkołach średnich m. st. Warszawy (w dotychczasowej wysokości — około 3 tys.) i ze szkołami przysposobienia rolniczego (7 500) obejmie się dalszą nauką około 83% absolwentów;

— rozpiętość w procentowym zaspokojeniu potrzeb w różnych powiatach zmaleje od 40% w Łosicach do 108% w Płocku, przy czym tylko w siedmiu powiatach: Łosice — 40; Wołomin — 43,6; Sokołów — 45,7; Sierpc — 46,9; Otwock — 45,2; Garwolin — 47,5 i Węgrów — 48,9 — stopień zaspokojenia potrzeb będzie mniejszy niż 50%.

Zamierzona poprawa sieci szkół średnich napotyka jednak na znaczne trudności, do których należą:

— niewystarczające kredyty inwestycyjne na poprawę warunków pracy i bazy materialnej tak istniejących już, jak i wielu nowo projektowanych szkół;

— brak kredytów na wyposażenie w sprzęt, narzędzia i pomoce nau-

kowe pracowni i warsztatów szkolnych w nowych szkołach zawodowych.

Aby udostępnić szkoły średnie absolwentom szkół podstawowych, niezależnie od ich miejsca zamieszkania, trzeba przy dalszym rozwoju sieci szkół średnich organizować je przede wszystkim na terenach o mniejszym obecnie procencie liczby miejsc w stosunku do liczby absolwentów szkół podstawowych, ustalając jednocześnie kierunek szkolenia zawodowego zgodny z potrzebami gospodarczymi danego terenu i możliwościami zatrudnienia absolwentów, a przy szkołach o zasięgu wojewódzkim — tworzyć internaty dla młodzieży zamiejscowej.

W rezultacie spowoduje to wzrost liczby kształcących się w szkołach średnich ogólnokształcących i w szkołach zawodowych, udostępni to szkoły w jednakowym stopniu wszystkim absolwentom szkół podstawowych, niezależnie od miejsca zamieszkania, umożliwi wybór zawodu odpowiadającego zainteresowaniom i uzdolnieniom młodzieży oraz potrzebom naszej gospodarki, niezależnie od lokalizacji szkoły.

W zakresie liceów ogólnokształcących nie przewiduje się znaczącego rozwoju, gdyż w zasadzie ilość ich jest wystarczająca w stosunku do potrzeb województwa. Projektuje się jednak zwiększenie naboru do klas pierwszych liceów z 8320 w 1964 r. do 8960 w 1970 r. Dotyczy to przede wszystkim tych liceów, które uzyskają z planu inwestycyjnego nowe pomieszczenia (Ciechanów, Ostrołęka, Płock, Biezuń, Legionowo).

Projekt planu inwestycyjnego na lata 1966—70 przewiduje budowę 8 nowych internatów przy liceach ogólnokształcących, o łącznej liczbie 1500 miejsc. Umożliwią one dalszą poprawę struktury społecznej młodzieży pobierającej naukę w liceach ogólnokształcących na korzyść dzieci wiejskich.

Na poprawę bazy materialnej liceów ogólnokształcących i powiększenie liczby miejsc w internatach przewiduje się w następnym planie 5-letnim kwotę około 90 mln zł.

Zmiany w rozmieszczeniu liceów ogólnokształcących polegać będą na zmniejszeniu ich ilości w powiatach podwarszawskich, ze względu na zbytne zagęszczenie w tym rejonie. Otwarte zostaną nowe licea w powiatach odległych od Warszawy. Ilość miejsc w I klasach młodzieżowych liceów ogólnokształcących wzrośnie z 8320 w 1964 r. do około 9 tys. w 1970 r.

Wzrost ten dorówna wskaźnikowi krajowemu i będzie wystarczający dla potrzeb naszego województwa.

Potrzeby gospodarcze województwa dyktują konieczność dalszego i jeszcze szybszego niż w bieżącym planie 5-letnim rozwoju przede wszystkim szkolnictwa zawodowego oraz wydatnego zwiększenia miejsc w internatach liceów ogólnokształcących.

Z uwagi na powyższe i na wyjątkowo trudne warunki lokalowe znacznej części nowo otwartych szkół zawodowych gros nakładów inwestycyjnych, przypadających na szkolnictwo średnie, przeznaczają się na budowę szkół zawodowych.

Wstępny projekt planu przewiduje:

a) w zakresie szkolnictwa zawodowego uzyskania za ogólną kwotę 308 195 tys. zł 407 nowych izb lekcyjnych, 3100 miejsc w internatach oraz 980 stanowisk warsztatowych;

b) w zakresie zakładów kształcenia nauczycieli za 42 845 tys. zł 28 izb i 1300 nowych miejsc w internatach;

c) w zakresie szkolnictwa ogólnokształcącego 12 izb oraz 1500 miejsc w internatach za ogólną kwotę 45 140 tys. zł;

d) w zakresie szkolnictwa specjalnego 25 izb i 720 miejsc w internatach za 25 300 tys. zł.

Szczegółnej troski i dużych nakładów wymaga, jak widać, rozwój szkolnictwa zawodowego. Na tym odcinku, mimo dużych osiągnięć, mamy jeszcze duże potrzeby. W szkołach zawodowych podległych Ministerstwu Oświaty, według stanu z 1963/64 kształcą się 43 tys. uczniów w skali województwa. Ale rozwijający się przemysł i rolnictwo woj. warszawskiego wymagają dwukrotnie większej kadry fachowców. Z tego względu rozwój szkolnictwa zawodowego w najbliższych latach i w okresie następnej 5-latki musi być nadal intensywny.

W szkołach zawodowych nastąpi odpowiednie, zgodne z potrzebami gospodarki narodowej, sprofilowanie kierunków kształcenia. Zostaną też otwarte nowe szkoły zawodowe.

Dla młodzieży wiejskiej, pozostającej w rolnictwie po ukończeniu szkoły podstawowej, poważną rolę spełnią szkoły przysposobienia rolniczego.

Równocześnie z rozwojem sieci szkół przysposobienia rolniczego, ze stopniowym upowszechnieniem kształcenia młodzieży wiejskiej w tych szkołach — niezbędne staje się doskonalenie ich organizacji, programów i metod kształcenia oraz podniesienia ich rangi i stopnia programowego do rzędu zasadniczych szkół zawodowych, dobór wysoko kwalifikowanej kadry nauczycieli, instruktorów, zoo- i agrotechników, praktyczne zapoznanie uczniów z mechanizacją rolnictwa, z zadaniami i metodami pracy kółek rolniczych, z organizowaniem zespołowej pracy na wsi. Absolwentom szkół przysposobienia rolniczego należy umożliwić dalsze kształcenie się, organizując w tym celu sieć techników zaocznych i korespondencyjnych.

Planowany rozwój szkolnictwa zawodowego wymaga znacznych nakładów inwestycyjnych. W okresie następnego planu 5-letniego na te

cele potrzeba będzie ponad 308 mln zł. Środki te przeznaczamy na budowę około 32 budynków dla szkół zawodowych.

Mimo rozbudowy bazy lokalowej szkolnictwa, sytuacja w tym zakresie wymaga dalszych poważnych wysiłków, zwłaszcza w szkolnictwie zawodowym. Wskutek wyżu demograficznego wskaźnik zageszczenia izb lekcyjnych i zmianowości oddziałów na izbę lekcyjną w tych szkołach będzie się w najbliższych latach zwiększał. W związku z tym otwarty jest problem dalszej rozbudowy bazy lokalowej szkolnictwa dla zapewnienia warunków prawidłowego rozwoju i realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych.

Mimo poważnego rozwoju szkół zawodowych, dostarczają one obecnie młodzieży 45% potrzebnej kadry technicznej i 35% kwalifikowanych robotników.

Profil kształcenia ogólnego i zawodowego z uwzględnieniem specjalizacji w okresie praktyki produkcyjnej i wstępnego stażu pracy powinien być bardziej skoordynowany. Występuje konieczność ściślejszej więzi kształcenia zawodowego z potrzebami kraju, dostosowania sieci szkół zawodowych do potrzeb wynikających z planów rozwoju gospodarczego i demograficznego okręgu, przy jednoczesnym uwzględnieniu ogólnokrajowych potrzeb kadrowych oraz potrzeb w zakresie przygotowania wykwalifikowanych kadr w zawodach tzw. unikalnych.

Należy także w miarę postępu nauki i techniki unowocześnić treść nauczania, zapewnić pełną drożność w systemie kształcenia zawodowego przez umożliwienie absolwentom zasadniczych szkół zawodowych i szkół przysposobienia rolniczego dalszej nauki w technikach o skróconych cyklach szkolenia, opartych na podbudowie programowej zasadniczych szkół zawodowych i szkół przysposobienia rolniczego, podnieść rangę i stopień programowy szkoły przysposobienia rolniczego do rzędu zasadniczej szkoły zawodowej, rozbudować technika i licea zawodowe na podstawach programów liceum ogólnokształcącego dla dostarczenia zakładom pracy potrzebnych pracowników wysoko kwalifikowanych (np. automatyzacja, elektronika, chemia).

W zasadzie każdy obywatel podejmujący pracę zawodową powinien posiadać wykształcenie ogólne, co najmniej w zakresie szkoły podstawowej, oraz przygotowanie do pracy zawodowej w zakresie co najmniej zasadniczej szkoły zawodowej (w rolnictwie — szkoły przysposobienia rolniczego).

Jest to nieodzowne w okresie ogromnych osiągnięć nauki i techniki oraz szybkiego przenoszenia jej wyników do zakładów pracy i stosowania ich w produkcji.

Obecnie jednak, mimo rozwoju szkolnictwa zawodowego, zasięg kształcenia robotników wykwalifikowanych i techników przez szkoły za-

wodowe nie jest jednakowy we wszystkich działach naszej gospodarki, nie zaspokaja w wielu działach tej gospodarki zapotrzebowania na wykwalifikowanych pracowników.

W związku z tym opracowanie planu perspektywicznego kształcenia kadr, odpowiadającego pod względem ilości i jakości potrzebom gospodarczym i kulturalnym województwa, staje się jednym z nieodzownych warunków zapewniających realizację planu perspektywicznego rozwoju naszej gospodarki narodowej, ze szczególnym uwzględnieniem wycinka tego planu na lata 1966—1970. Nieodzowne staje się również stworzenie warunków umożliwiających obecnie czynnym zawodowo, a niewykwalifikowanym pracownikom — zdobycie kwalifikacji. Bez tego trudno rozwijać w produkcji postęp techniczny i podnosić wydajność pracy.

W nadchodzącej 5-latce w zakresie szkolnictwa dla pracujących wysiłki skoncentrują się na następujących zadaniach:

— dalej rozwijać będziemy sieć szkół podstawowych dla pracujących i kursów ogólnokształcących, by można było rocznie doksztalać około 16 tys. osób;

— wzrastać będzie sieć kursów początkowego nauczania i nauczania indywidualnego dla objęcia doksztalceniem jak największej liczby osób bez ukończonej szkoły podstawowej.

Zachodzi potrzeba dalszego rozwoju szkolnictwa dla pracujących, bo poważna część pracowników zatrudnionych w uspołecznionych przedsiębiorstwach wymaga dalszego doksztalania się (pracownicy bez wykształcenia podstawowego i pracownicy bez wykształcenia zawodowego) i z roku na rok wzrasta liczba pracujących, którzy pragną podjąć trud doksztalania się. Zasady organizacyjno-programowe systemu kształcenia i doksztalania pracujących powinny uwzględniać w szerszym zakresie różnorodne ich potrzeby w zakresie kształcenia i doksztalania się (doksztalania w zakresie szkoły podstawowej, szkoły średniej ogólnokształcącej i zawodowej, przyuczenie do zawodu, doksztalanie pracujących w zakresie kwalifikacji robotnika wykwalifikowanego, doskonalenia specjalistyczne itd.), zróżnicowanie form kształcenia, doksztalania i doskonalenia, dostosowanie programów i metod nauczania w szkołach i na kursach dla pracujących do psychiki i potrzeb człowieka dorosłego.

Również poważnym zadaniem w najbliższej 5-latce jest przygotowanie nauczycieli do pracy w szkolnictwie, szczególnie w 8-klasowych szkołach podstawowych. Wymaga to reorganizacji sieci zakładów kształcenia nauczycieli. Reorganizacja ta polegać będzie na zmniejszeniu ilości liceów pedagogicznych, przy równoczesnym zwiększeniu stacjonarnych studiów nauczycielskich dla absolwentów liceów ogólnokształcących. Obecnie istnieją 4 studia nauczycielskie. Liczba ich wzrośnie do 5. Wskutek tego zostanie zmniejszona sieć liceów pedagogicznych.

Na poprawę bazy Zakładów Kształcenia Nauczycieli przeznaczona jest około 50 mln zł.

Można by jeszcze długo wyliczać różne zadania i rozstrzygać perspektywy rozwoju szkolnictwa woj. warszawskiego na najbliższe pięciolecie.

Nie chodzi jednak o szczegóły. Natomiast zasadnicze osiągnięcia i podstawowe kierunki rozwoju szkolnictwa naszego województwa zostały już przedstawione w tym referacie.

Ogólny obraz tak osiągnięć, jak i perspektyw rozwoju szkolnictwa woj. warszawskiego napawa optymizmem, każe z ufnością spoglądać w przyszłość i zobowiązuje do coraz wydajniejszej pracy na miarę zadań wynikających z uchwał IV Zjazdu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej.

Nasz dorobek jest częścią ogólnonarodowych osiągnięć w rozwoju oświaty i budowie socjalistycznej kultury całego społeczeństwa.